

ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Папв Н.В.

У статті розглядаються проблеми активізації інноваційної діяльності, насамперед, на регіональному рівні. Зроблено аналіз стану інноваційного потенціалу регіонів України. Сформульовано основні напрями активізації інноваційно-інвестиційної діяльності. Досліджено основні методичні засади щодо визначення показників інвестиційної привабливості регіонів. Запропоновано наукові підходи до використання, відтворення, розвитку інноваційного та науково-технічного потенціалів. Наведено перспективи та можливості стимулювання інноваційного розвитку регіонів України.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційна активність, інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність, інноваційно-інвестиційний розвиток, регіон, ресурси, процес.

ВСТУП

Однією з причин недостатнього економічного зростання є практично повна відсутність інноваційно-інвестиційної активності в країні та покращень інвестиційного клімату. Це зумовлене тим, що інновації, які раніше здійснювалися за рахунок централізованих джерел, звелися до вельми малої величини. Кризовий стан економіки, розлад фінансово-кредитної системи, інфляція, гостра напруженість суспільного життя призводять до прийняття, в першу чергу, заходів тимчасового характеру. Це наслідок ліберально-орієнтованої стратегії перетворень, яка спочатку була направлена на відмову держави від підтримки інвестицій в реальний сектор економіки. Все це дестабілізувало ринок капітальних вкладень і позбавляє економіку імпульсу для відновлення економічного зростання, а одночасно і для вирішення соціальних проблем, що загострилися.

Держава не може не втручатися в інноваційні процеси, тому що своєчасне і активне використання досягнень науково-технічного прогресу дозволяє країні розвиватися прискореними темпами і швидко зайняти високе соціально-економічне та політичне положення у світі. Це підтверджує той факт, що держава з розвинутою ринковою економікою приділяють велику увагу питанням глобального, перспективного розвитку, проводячи ретельний аналіз напрямків і темпів технічного розвитку, вибору пріоритетних сфер інвестиційно-інноваційної діяльності; ініціювання інноваційних програм тощо. Державні заходи впливу гармонійно доповнюють ринкові механізми. При слабкому “внутрішньому” стимулюванні інновацій, яке поки що є специфікою і однією з основних особливостей нашого економічного життя, необхідно протягом певного часу підтримувати підвищену увагу держави до нововведень.

Зокрема, через відкритість вітчизняної економіки та застосування передового досвіду у сфері інноваційно-інвестиційної політики розвинених європейських країн вбачає ефективність інноваційного розвитку економіки України Гречан А.П. та Воронкова Т.Є. [1].

Федуловою Л. проаналізовано ступінь технологічного розвитку вітчизняної економіки, визначено проблеми, які гальмують стрімкий інноваційний розвиток. На основі світового досвіду запропоновано шляхи інтенсифікації інноваційної діяльності через відтворення науково-технічного потенціалу та використання наукомістких технологій у суспільно значимих сферах [2].

Дослідженню тенденцій розвитку інноваційної діяльності у харчовій промисловості та формуванню перспективних напрямів у цій сфері присвячена робота Шубалого О.М. та Білецької К.В. [3].

Аналіз наукових праць провідних вчених свідчить про те, що процесу удосконалення регіональних економічних механізмів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств і організацій сприяє координаційне управління. Одночасно підсилюються демократичні засади регіонального управління, які повинні відповідати вдосконаленню конституційної реформи в Україні в напрямку розширення дієздатності регіонів, що можна почерпнути з досвіду країн – членів ЄС.

Метою даної роботи є дослідження основних пріоритетних шляхів активізації інноваційних процесів на регіональному рівні в Україні.

При проведенні даного дослідження використані системний, порівняльний, метод спостережень, графічний, економіко-статистичний методи та ін.

В умовах ускладнення політичного та соціально-економічного стану України актуальною стає проблема розробки ефективного організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні та рівні місцевого самоврядування. Безперечно, розвиток міст та регіонів залежить від активності територіальних громад. Але одним з головних завдань регіональних

Папв Нелія Василівна, здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу Ужгородського національного університету, тел. 0507688127, e-mail papw@rambler.ua

органів влади залишається забезпечення соціально економічного розвитку своїх територій з відповідним зростанням рівня життя населення. В таких умовах актуальним стає поєднання інтересів громади та регіональних органів влади, а також всіх суб'єктів, що мають сприяти соціально-економічному розвитку через створення організаційного об'єднання на основі інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання.

1 ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРИЗОВИЙ ТА ПОСТКРИЗОВІ ПЕРІОДИ

В умовах світової фінансової кризи та загострення внутрішніх кризових явищ актуальним завданням регіонального розвитку є забезпечення умов реалізації інноваційно-інвестиційних стратегій.

Основна мета, яка стоїть сьогодні перед українською економікою взагалі і економікою регіонів зокрема, це - досягнення нової якості розвитку на основі інновацій, які забезпечують підвищення ефективності і конкурентоспроможності виробництва. Світовий досвід свідчить, що в умовах глобалізації найважливішими складовими підвищення конкурентоспроможності повинні стати наука, технології, інвестиції. Усі ці складові тісно пов'язані між собою і є основою регіональної інноваційної політики.

Сподівання на ефективну інноваційну діяльність, яка володіє потужним трансформаційним потенціалом й спроможна вивести із кризи промисловість не дали очікуваних результатів. По-перше, модернізація й оновлення техніки й технологій промислового виробництва практично не здійснювалися, а промислові інноваційно-активні

підприємства не володіють проривними технологіями, здатними вивести країну із кризових умов. Затримка інноваційного процесу на рівні регіону пояснюється низьким ступенем гнучкості й адаптивності промислових підприємств до інновацій. До основних причин цього явища можна віднести низьку активність внутрішніх та зовнішніх інвесторів; сповільнені темпи оновлення основних виробничих фондів внаслідок різкого знецінення встановленої на підприємствах техніки; невідповідність рівня технологічного розвитку виробництва високопрогресивним параметрам інновацій; висока вартість вітчизняних зразків нової техніки тощо.

Нажаль, в Україні за період з 2000 по 2009 роки частка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю постійно зменшується (з 18% у 2000 році до 12,8% у 2009 році). Проте, загальна сума витрат на інновації за аналогічний період збільшилася у 4,5 рази (див. табл. 1). Значний вплив на даний показник справило зростання рівня цін в країні.

В розрізі регіонів найбільш інноваційно-активними були підприємства м. Києва, Харківської, Івано-Франківської, Житомирської, Херсонської, Дніпропетровської областей. У розрізі видів промислової діяльності – підприємства із виробництва коксу та продуктів нафтопереробки, хімічної та нафтохімічної промисловості, машинобудування. Менш активними були підприємства із добування паливно-енергетичних корисних копалин, оброблення деревини та виробництва виробів із деревини, крім меблів, добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних, легкої промисловості, із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів [4].

Таблиця 1 Інноваційна активність підприємств в Україні [4]

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками						
			дослідження і розробки ¹	у тому числі		придбання нових технологій ²	підготовка виробництва для впровадження інновацій ³	придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій ⁴	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР				
	%		млн. грн.						
2000	18,0	1760,1	266,2	X	X	72,8	163,9	1074,5	182,7
2001	16,5	1979,4	171,4	X	X	125,0	183,8	1249,4	249,8
2002	18,0	3018,3	270,1	X	X	149,7	325,2	1865,6	407,7
2003	15,1	3059,8	312,9	X	X	95,9	527,3	1873,7	250,0
2004	13,7	4534,6	445,3	X	X	143,5	808,5	2717,5	419,8
2005	11,9	5751,6	612,3	X	X	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	X	X	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	793,6	192,9	328,4	X	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	X	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	X	4974,7	2012,6

¹ з 2007 року сума внутрішніх та зовнішніх НДР;

² з 2007 року придбання інших зовнішніх знань;

³ з 2007 року показник віднесено до інших витрат;

⁴ з 2007 року придбання машин обладнання та програмного забезпечення

Останнім часом дуже важливим у контексті державної регіональної політики, а також для визначення доцільності ведення бізнесу у конкретному регіоні є проведення аналізу сприятливості місцевих умов. Він включає не тільки окремі статистичні дані, але і комплексну характеристику бізнес-клімату в регіоні. Критерії, якими керуються інвестори, зокрема іноземні, при вкладенні капіталу, залишаються практично незмінними протягом останніх років. Безумовним, насамперед, є те, що інвестор звертає увагу на загальнодержавні умови створення сприятливого інвестиційного клімату і підвищення інвестиційної активності. Водночас, інвестор оцінює умови, які можуть забезпечити в межах своєї компетенції місцеві органи державного управління, а також ті, які склалися історично.

Інноваційний чинник дає можливість створити інфраструктуру нової технології споживання. Перехід України до нового технологічного укладу супроводжується різкою зміною в структурі виробництва і послуг, а отже і споживання.

Складовими нового технологічного укладу є вироблення нових потреб, інноваційних продуктів і культури споживання, територіальна організація технологічного потенціалу.

Традиційно, аналізуючи вплив науково-технічного прогресу на розвиток виробництва, спочатку детально вивчався його вплив на окремі галузі суспільного господарства, зміну техніко-економічних показників при здійсненні конкретних нововведень. З часом стала очевидна обмеженість локального розгляду нововведень, адже позитивні й негативні ефекти, що пов'язані з їх реалізацією, виходять у більшості випадків за межі окремого виробництва і галузі, набуваючи поширення на міжгалузеві комплекси, регіони, суспільне господарство в цілому. Якщо характеризувати промисловий сектор, то частка підприємств, які впроваджували інновації та питома вага інноваційної продукції зменшуються (з 14,8% у 2000 р. до 10,7% у 2009 р. та з 6,9% у 2000 р. до 4,8% у 2009 р. відповідно) (див. табл. 2).

Таблиця 2 Впровадження інновацій на промислових підприємствах України [4]

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації. %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво нових видів продукції,* найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	6,9
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8

* з 2003 року інноваційних видів продукції

Значимо, що в умовах фінансово-економічної кризи й посткризовому періоді реалізація стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є одним із найважливіших антикризових завдань держави, центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також інноваційних структур, створених за підтримки держави.

На нашу думку, активізація промислово-інноваційної діяльності повинна відбуватися на основі моніторингу стану інноваційного розвитку економіки регіону, прогнозування тенденцій розвитку технологій, оцінки ринку інновацій та збільшення інвестиційних коштів у тому числі й венчурного інвестування.

2 СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

На відміну від більшості країн світу, вітчизняним законодавством не передбачено стимулювання залучення у інноваційну сферу позабюджетних коштів, не стимулюються витрати промисловості на наукові дослідження і розробки, а також інвестиції в інноваційну сферу з боку банків та інших інвесторів, які активно застосовують венчурний капітал.

У структурі джерел фінансування інновацій за 2000-2009 роки лівову частку (65,0%) займають власні кошти підприємств. Натомість частка коштів державного бюджету у інноваційних процесах є найменшою – 1,6% (див. табл. 3).

Значимо, що здійснений аналіз засвідчує про необхідність диверсифікації інноваційного розвитку вітчизняної промисловості, переходу до вищих технологічних укладів, що неможливе без активізації

інноваційної діяльності, залучення інвестицій та до необхідності впровадження інновацій та заохочення модернізацію промисловості, підготовки суспільства діяльності інноваторів, винахідників тощо.

Таблиця 3 Джерела фінансування технологічних інновацій [4]

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн. грн.					
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6

Однак слід констатувати, що формування ефективної інноваційної інфраструктури ще далеке до завершення. У регіонах України не набули поширення такі елементи інфраструктури, як бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, центри колективного користування науковим обладнанням. І, практично, зовсім відсутні такі необхідні елементи інфраструктури, як центри трансферу технологій, електронні біржі інновацій, ярмарки науково-технічних розробок та інноваційних проектів, ринок венчурного капіталу.

Такий стан пояснюється низкою причин, головними з яких є недостатня нормативно-правова урегульованість питань розвитку інноваційної інфраструктури, слабе економічне стимулювання інноваційної діяльності, відсутність державної підтримки інноваційних структур, недостатня послідовність в реалізації державної інноваційної політики.

Важливою є активізація стимулювання з боку регіональних органів влади інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств і організацій. Адже саме в містах і адміністративних районах регіону сконцентровані підприємства, що становлять основу економічної бази регіону України в цілому.

Отже, на підставі аналізу факторів і критеріїв привабливості регіону можна сформулювати наступні напрями активізації інноваційно-інвестиційної діяльності:

- створення сприятливого законодавчого забезпечення інноваційно-інвестиційного клімату на регіональному рівні;
- усунення бюрократичних перешкод для здійснення підприємницької діяльності – спрощення системи оподаткування, процедур реєстрації підприємств, отримання дозволів;
- забезпечення прозорості процедур прийняття рішень щодо видачі дозволів, ліцензій та інших документів, необхідних для ведення підприємницької діяльності, місцевими органами влади;

- надання гарантій незмінності економічних умов інвестування для іноземних інвесторів незалежно від зміни політичної ситуації у регіоні;

- формування інфраструктурної мережі забезпечення інвестиційної діяльності: фінансових установ, консалтингових організацій, агентств нерухомості та ін.;

- прискорення впровадження науково-технічних досягнень у регіональну економіку, особливо на стратегічно важливих об'єктах;

- створення додаткових стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки регіону;

- інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності – розробка відповідних баз даних, переліку промислових та непромислових об'єктів (вільних і запропонованих для включення до інвестиційного процесу), випуск презентаційних каталогів та ін.;

- регулярне висвітлення процесу та результатів інвестиційної діяльності у засобах масової інформації з метою покращення іміджу регіону серед потенційних інвесторів.

ВИСНОВКИ

В умовах кризи, інноваційна діяльність має всі шанси сприяти інтенсивному розвитку промисловості, забезпечивши випуск конкурентоспроможної продукції та активніше вплинути на процеси реструктуризації. Відомо, що першими зазнали значних збитків підприємства металургійної, будівельної та нафтохімічної галузей через несприятливу ринкову кон'юнктуру на зовнішніх ринках та слабку орієнтацію на внутрішній ринок, а також внаслідок скорочення споживчого попиту на продукцію.

На нашу думку, варто об'єднати інноваційні ініціативи регіонів з метою розбудови ефективної інноваційної інфраструктури та реалізації інноваційних проектів, які повинні бути зосереджені у пріоритетних напрямках інноваційного розвитку.

Органам регіональної влади слід визначити два напрями побудови та реалізації організаційно-

економічного механізму реалізації політики активізації промислово-інноваційного розвитку регіону: розробка заходів організаційного характеру стимулювання інноваційної діяльності в регіонах та формування інновацій в самій системі регулювання та управління інноваційною сферою. Особливу увагу слід зосередити на розробці організаційно-економічного механізму стимулювання попиту та пропозиції на інноваційні продукти.

Важливо оцінити технологічну структуру промисловості та інноваційну діяльність за видами промислової діяльності, щоб мати змогу пояснити існуючий стан розвитку промисловості регіону та намітити проривні точки поступу з метою стимулювання й підтримки пріоритетних видів діяльності, надання їм першочергової державної підтримки.

Аналіз процесу становлення української економіки в умовах її інтеграції в світове загальнотоварне ринкове виробництво свідчить про те, що економічні реформи, на сьогоднішній день направлені на функціонування ринкових умов господарювання, не дивлячись на деякі позитивні процеси, не досягли очікуваних результатів. Не дивлячись на те, що на деяких економічних об'єктах структурно і функціонально об'єднуючих в собі засоби і предмети праці, технології, працівників і які створюють в процесі взаємодії продукцію і послуги,

має місце поява нових високоефективних технологій, вихід з ситуації, що склалася, неможливий без інноваційно-інвестиційного сплеску, оновлення основного капіталу на принципово новій, конкурентноздатній основі. Для забезпечення якомога більш повного використання інноваційного потенціалу і забезпечення добробуту жителів країни необхідне широке залучення приватних інвестицій, усестороннє стимулювання підприємницької діяльності в області інноваційного бізнесу, створення умов для залучення іноземного капіталу в розвиток науково технічного прогресу. Необхідно створення і послідовна реалізація принципово нового механізму дії держави на процеси, що відбуваються в інноваційно-інвестиційній сфері України, який відповідає новим економічним і соціально-політичним реаліям, який забезпечує великомасштабний приплив капіталу для модернізації виробництва. Стратегія стійкого соціально-економічного розвитку, перехід до якої не має для України альтернатив, може реалізуватися тільки за умови втручання держави в інноваційний процес. Це підтверджує той значний ефект, який досягнутий розвинутими країнами, тому що їх високий економічний потенціал створений завдяки інноваційній спрямованості і науково-технічній стратегії.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гречан А.П. Основи визначення інноваційного розвитку економіки / А.П. Гречан, Т.Є. Воронкова // Економіка та держава. – 2006. - №8. – С. 12-14.
2. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки / Л. Федулова // Економіка України. – 2006. - №6. – С. 4-11.
3. Шубалий О.М. Тенденції та закономірності розвитку інноваційної діяльності у харчовій промисловості України / О.М. Шубалий, К.В. Білецька // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - №2(69). – С. 55-61.
4. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>